

P. Anselm Hackenwälder (1730–1772): augustinián a regenschori u sv. Tomáše v Brně a jeho svitavské kořeny

Irena Veselá

Úvod

Tato studie v sobě zahrnuje a vzájemně propojuje několik dílčích témat z hudební historie Moravy 18. století, která svým bádáním v posledních desetiletích významně rozvíjel Jiří Sehnal. Stěžejní téma představují dějiny hudebního provozu v klášterním kostele sv. Tomáše augustiniánů eremitů v Brně v 50. a 60. letech 18. století. Pramennou základnou pro jejich výzkum je augustiniánská hudební sbírka, kterou jako první prozkoumal ve 30. a 40. letech 20. století brněnský muzikolog Bohumír Štědroň (1905–1982). Po násilném zrušení a uzavření všech klášterů a řeholních domů v českých zemích se tato sbírka roku 1951 dostala do fondů dnešního Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně (ODH MZM). Zde ji zkatalogizoval tehdejší kurátor muzejních sbírek Jiří Sehnal a publikoval o ní v 70. a počátkem 80. let 20. století několik zásadních studií, které dodnes poskytují badatelům základní informace nejen o sbírce samotné, ale též o hudebním provozu augustiniánského konventu přibližně mezi léty 1750 a 1850.¹

Dalším tématem obsaženým v této studii, do kterého taktéž významně zasáhlo Sehnalovo bádání, jsou hudební dějiny regionů Moravskotřebovska a Svitavska, konkrétně hudební dějiny města Svitav, které bylo rodištěm augustiniána Anselma Hackenwäldera. V souvislosti s tímto tématem se dotýkáme také dějin jezuitských a piaristických hudebních seminářů na Moravě, kde v 17. a 18. století získalo hudební vzdělání několik hudebních alumnů pocházejících ze svitavské rodiny Hackenwälderů. S tím úzce souvisí i dějiny hudebního života Olomouce a Kroměříže jako sídel olomouckých biskupů, které rovněž patří k celoživotním

¹ Jiří Sehnal, „Die Bläserharmonie des Augustinerklosters in Altbrunn,“ in *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* (dále jen *SPFFBU*), H 8 (1973), 125–143; Jiří Sehnal, „Das Musikrepertoire der Altbrünner Foundation unter Cyril Napp (1816–1818),“ in *SPFFBU*, H 15 (1980), 63–78; Jiří Sehnal, „Hudba u brněnských augustiniánů v 18. století,“ *Hudební věda* 20, no. 3 (1983): 228–240.

badatelským tématům Jiřího Sehnala. Na jeho publikace navazuje také tato studie a doplňuje je dalšími fakty – s vědomím, že výzkum hudebních dějin kláštera augustiniánů eremitů v Brně i výzkum historie rodiny Hackenwälderů stále nejsou ukončeny.

Wenzel Joseph Hackenwälder, řádovým jménem Anselm, představuje pozoruhodnou osobnost hudebního Brna druhé poloviny 18. století. Základní informace o něm (životní data a soupis funkcí, které vykonával v augustiniánském konventu) přinášejí některé písemné prameny augustiniánské provenience nacházející se dnes ve fondech Moravského zemského archivu v Brně. Především jsou to tři rukopisné sešity nekrologií: *Commemoratio Patrum ac Fratrum ab anno 1700 usque ad annum 1784 in Domino Defunctorum, inchoata An. 1744*,² dále *Necrologia Fratrum Ordinis S. Augustini Conventus Brunnensis et Gewitschensis in Moravia ab Anno 1758*³ a *Necrologia Fratrum Ordinis Sti. Augustini Conventus Brunensis in Moravia ab Anno 1370*.⁴ Zápisy o Anselmu Hackenwälderovi se v těchto pramenech téměř neliší: *R. P. Anselmus Hackenwälder, Moravus Zwittaviensis, resolutor casuum conscientiae, sacrista, et actualis Regens Chori in phtysi pie obiit Brunae 13. Maij 1772 aetatis 41 religionis 21 annorum*.⁵

Z uvedených tří rukopisných pramenů vycházel na konci 19. století při sestavování augustiniánských nekrologií Clemens Janetschek.⁶ U Hackenwäldera však vynechal některé podstatné údaje: namísto *resolutor casuum conscientiae* uvedl pouze *resolutor casuum* a především vynechal u funkce ředitele kůru důležité slovo *actualis*.

V rámci hudební historiografie českých zemí přetrvávalo povědomí o Anselmu Hackenwälderovi již od počátku 19. století. Roku 1815 jej Gottfried Johann Dlabacz uvádí v svém lexikonu (neznámo proč) pod pozmeněným příjmením Hacker.⁷ Dlabaczovy údaje, včetně příjmení Hacker, přebíral do svých dějin hudby

² Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZAB), fond G 12 Cerroniho sbírka, inv. no. 414, Cerr II, kn. 291, p. 18.

³ MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 138, sign. 44:19, fol. 5v. Poslední zápis v těchto nekrologiích pochází z roku 1836.

⁴ MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 137, sign. 44:17, fol. 10r. Pramen není datován; podle rukopisu a použitého papíru se jeví být nejmladším z těchto tří jmenovaných pramenů (přibližně z doby mezi léty 1800–1820). Poslední zápis pochází z roku 1823.

⁵ Citováno podle zápisů v obou nekrologiích uložených v MZAB, fondu E 4 Augustiniáni Brno: *Necrologia fratrum [...] ab Anno 1758* a *Necrologia Fratrum [...] ab Anno 1370*. Zápis v nekrologiu *Commemoratio Patrum [...] An. 1744* uloženém v MZAB, fond G 12 Cerroniho sbírka, se od prvních dvou liší pouze užitím genitivu.

⁶ Clemens de Elpidio Janetschek, *Necrologia patrum et fratrum Ordinis Eremitarum calceat. S. Augustini in Vicariatu Moraviae ab anno 1363–1888* (Brunae: Ex typographia pontif. Benedictinorum Rajhradensium, 1894), 31.

⁷ Gottfried Johann Dlabacz, *Allgemeines historische Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien, Erster Band A–H* (Prag: Gottlieb Haase, 1815), sl. 540. Dostupné z:

na Moravě a v rakouském Slezsku roku 1873 Christian d'Elvert.⁸ V rámci výzkumu augustiniánské hudební sbírky, konkrétně podpisů jednotlivých chorregentů na hudebninách, zmiňuje Hackenwäldera ve své studii z roku 1943 Bohumír Štědroň a jmenuje přitom konkrétní hudebniny, které s ním přímo souvisejí.⁹ Roku 1983 zařadil Jiří Sehnal Anselma Hackenwäldera do svého vůbec prvního seznamu augustiniánských chorregentů působících koncem 17. a v 18. století u sv. Tomáše, který sestavil na základě výzkumu výše citovaných rukopisných nekrologií.¹⁰ Sehnal také jako první upozornil na fakt, že Hackenwälder byl vlastníkem dnes unikátního opisu *Concerta ex Es* pro housle od Carla Zuccariho.¹¹ Na jiném místě propojil Jiří Sehnal Anselma Hackenwäldera s olomouckým diskantistou Andreasem Hackenwälderem ze Svitav a poukázal na jejich možný příbuzenský vztah.¹² Z poznatků Jiřího Sehnala vyšel roku 1996 německý muzikolog Klaus Peter Koch, autor stručného slovníkového hesla v Lexikonu německé hudební kultury v Čechách, na Moravě a v sudetském Slezsku. V souladu s Dlabaczem a d'Elvertem zde uvedl obě podoby příjmení brněnského augustiniána: Hacker i Hackenwälder.¹³ V Československém hudebním slovníku osob a institucí jméno P. Anselma nenalezneme, stejně jako ve Slovníku české hudební kultury.¹⁴

Pozornost muzikologů si získali také oba předkové P. Anselma, děd Paul a otec Joseph Hackenwälderové, kantoři spojení neodmyslitelně s dějinami hu-

<https://books.google.cz/books?vid=NKP:1002292228&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>. Dlabacz uvádí jako Hackenwälderovo rodiště Svitavy, zmiňuje jeho působení coby chorregenta v augustiniánském klášteře v Brně a datum jeho úmrtí. Rovněž uvádí, že opis augustiniánských nekrologií, v nichž je Hackenwälder oslavován, se nachází ve sbírce J. P. Cerroniho.

⁸ Christian d'Elvert, *Geschichte der Musik in Mähren und Oesterr. Schlesien mit Rücksicht auf die allgemeine böhmische und österreichische Musik-Geschichte* (Brünn: Carl Winiker, 1873), 101. Dostupné z: <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11156978?page=4,5>. S odkazem na Dlabacze d'Elvert uvádí svitavský původ, datum narození, úmrtí a poznámku, že Hackenwälder „wirkte rühmlich [...] als Chorregens“.

⁹ Bohumír Štědroň, „Hudební sbírka augustiniánů na Starém Brně,“ *Věstník České akademie věd a umění* 52, no. 1 (1943): 4. Konkrétním hudebninám, které Štědroň jmenuje, se věnujeme dále v textu.

¹⁰ Sehnal, „Hudba u brněnských augustiniánů,“ 235.

¹¹ Opis je uložen v ODH MZM pod sign. A20.383. Další informace viz dále v textu.

¹² Jiří Sehnal, *Hudba v olomoucké katedrále v 17. a 18. století* (Brno: Moravské muzeum v Brně, 1988), 171.

¹³ Klaus Peter Koch, „Hacker (Hackenwälder),“ in *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, Bd. 1: A–L (München: Sudetendeutsches Musikinstitut – Langen Müller, 2000), 494.

¹⁴ Gracian Černušák, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček, Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1 A–L (Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963); Jiří Fukač, Jiří Vysloulil, Petr Macek, *Slovník české hudební kultury* (Praha: Editio Supraphon, 1997). Hackenwälderovo jméno se nenachází ani pod hesly *Brno* či *Svitavy*, ani v odstavci věnovaném augustiniánskému řádu pod heslem *církevní řády*.

debního provozu ve Svitavách v první polovině 18. století. V přehledové publikaci *Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17.–19. století* je uvádí Jan Trojan,¹⁵ stejně jako Jiří Sehnal ve svém exkurzu do hudebních dějin Svitavska z roku 2002.¹⁶

Povědomí o předcích Anselma Hackenwäldera a částečně i o něm samotném je udržováno také v samotných Svitavách. Zatím nejrozsáhlejší práce o dějinách města a okolí od Carla Licka z roku 1910 zmiňuje Anselmova otce Josepha a děda Paula Hackenwälderovy.¹⁷ Jejich jména uvádějí též současní historikové města Svitav Radoslav Fikejz a Vladimír Velešík v *Kronice města Svitavy*. Brněnského augustiniána Anselma však uvádějí (stejně jako Dlabacz a d'Elvert) pod přijmením Hacker.¹⁸

Pozornost mladší generace současných muzikologů a hudebníků získal Anselm Hackenwälder především jako někdejší majitel již zmíněného unikátního opisu houslového koncertu Carla Zuccariho.¹⁹ Protože sám nebyl kompozičně činný (nebo o tom alespoň zatím nenalézáme zmínky v pramenech), ocitá se dosud v zorném poli hudebních historiků Moravy pouze okrajově jako jedna z hudebních osobností působících v augustiniánském konventu u sv. Tomáše v Brně. Ve srovnání se skladateli činnými za jeho života v Brně či okolí (Brixides, Furbe, Gravani, Haberhauer, Marek či Rutka), kterým je v poslední době věnována bližší pozornost, se Hackenwälder jeví být spíše „mužem v pozadí“. Je však téměř jisté, že se s většinou jmenovaných skladatelů, ne-li se všemi, osobně znal a měl či mohl mít na jejich životy a tvorbu větší či menší vliv. Vzhledem k nedostatku pramenů však o těchto osobních vazbách víme méně, než bychom chtěli a potřebovali. Pramenně doložená je naproti tomu významná úloha, kterou Hackenwälder sehrál jako budovatel hudební sbírky u sv. Tomáše, a to skrze dochované rukopisné hudebniny s jím nadepsanými titulními listy. Protože vykonával funkci ředitele kůru v jednom z nejvýznamnějších brněnských kostelů s cílým hudebním provozem po dobu 17 let,²⁰ představoval Anselm Hackenwälder spolu s tehdejšími svatojakubskými a petrovskými kantory jeden z dlouhodobě

¹⁵ Jan Trojan, *Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17.–19. století* (Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000), 492.

¹⁶ Jiří Sehnal, „Hudba v minulosti,“ in *Vlastivěda moravská. Moravskotřebovsko – Svitavsko*, ed. Vladimír Nekuda (Brno: MVS v Brně – Města Moravská Třebová a Svitavy, 2002), 427.

¹⁷ Carl Lick, *Zur Geschichte der Stadt Zwittau und ihrer Umgebung* (Zwittau: vlastním nákladem, 1910), 261–262.

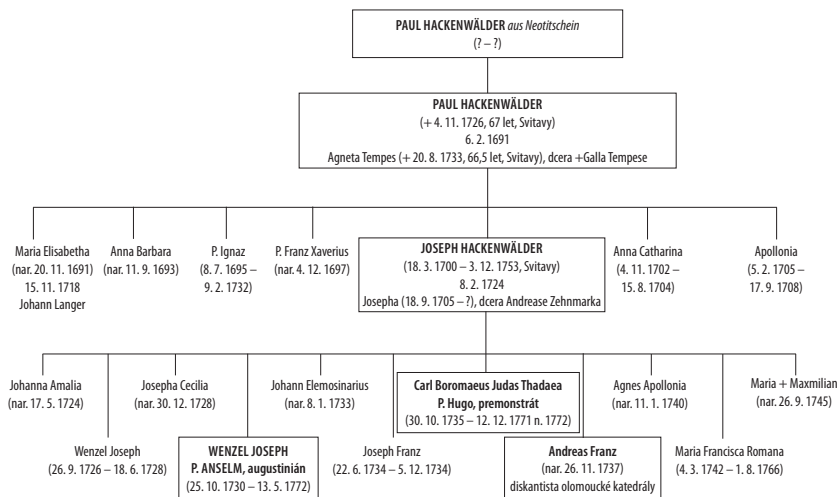
¹⁸ Srov. Radoslav Fikejz, Vladimír Velešík, *Kronika města Svitavy* (Svitavy: Město Svitavy – Městské muzeum a galerie ve Svitavách, 2006), 72. Jako rok narození Anselma Hackenwäldera je tu uveden letopočet 1731.

¹⁹ Jana Spáčilová, *Hudba na dvoře olomouckého biskupa Schratzenbacha* (Olomouc: Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2018), 63; Ondřej Koláčný, „Carlo Zuccari: Houslový koncert ex Es (1748)“ (bakalářská diplomová práce, FF MU Brno, 2012), 25–26.

²⁰ Období mezi léty 1755–1772 jako dobu Hackenwälderova působení na svatotomášském kůru uvádí Jiří Sehnal, „Hudba u brněnských augustiniánů,“ 235.

stabilních prvků hudebního života města. Vzhledem ke svému postavení měl vliv a kontakty, které mu pomáhaly získávat repertoár z jiných hudebních center, a které, jak předpokládáme, alespoň částečně vyjdou na světlo během budoucího výzkumu. V této studii přinášíme souhrn dosavadních poznatků o Hackenwälderově původu, životní pouti a dokladech jeho činnosti na svatotomášském kůru.

Rodina Hackenwälderů ve Svitavách v 1. polovině 18. století



Město Svitavy, ležící na pomezí Moravy a Čech, bylo již od středověku až do roku 1848 poddanským městem olomouckých biskupů. Jeho novověké dějiny charakterizuje především rozvíjející se textilní výroba, díky které mnozí svitavští měšťané zbohatli a která se v 19. a 20. století stala hlavním hnacím motorem průmyslového rozvoje města. Hudební život Svitav v 17. a 18. století, který je doložen jmény hudebníků a učitelů ve farních matrikách, se rozvíjel především na kůrech tamních kostelů – farního kostela sv. Jiljí, kostela Narození (dnes Navštívení) P. Marie na hlavním svitavském náměstí a dnes již neexistujícího špitálního kostela sv. Floriána, vystavěného roku 1733.²¹ Součástí svitavského hudebního provozu se na sklonku 17. století stala také kantorská rodina Hackenwälderů, která měla svůj původ v Novém Jičíně. Když přišel roku 1730 na svět budoucí brněnský augustinián Wenzel Joseph Hackenwälder, který později obdržel řádové

²¹ K dějinám Svitav v 17. a v první polovině 18. stol. srov. Fikejz, Velešik, *Kronika*, 57–75.

jméno Anselm, držela rodina Hackenwälderů kantorský a rektorský post, oba spojené s prováděním hudby v kostele sv. Jiljí, již ve druhé generaci.²²

Zmínku o nejstarším známém členu rodiny svitavských Hackenwälderů nacházíme v knize dějin města Svitav od již zmíněného Carla Licka – nikoli však v kapitole o hudebním životě či o školství, ale o soukenickém bratrstvu (*Bruederschaft der Tuchknappen*). V jeho účtech je dle Licka uveden k roku 1686 jistý Paul Hackenwälder jakožto starší bratrstva²³ a k roku 1696 jako bývalý cechovní písař.²⁴ Zda se jednalo o budoucího svitavského kantora Paula Hackenwäldera (cca 1659–1726) či o jeho otce stejného jména, nelze s jistotou určit. Přesnější údaje přináší až záznam ve svitavské farní matrice oddaných ze dne 6. února 1691 o sňatku Paula Hackenwäldera s Agnetou, dcerou tehdy již zemřelého Svitavana Galla Tempese: *Paul des Paul Hackenwälder Ehl. Sohn auß Neötitischein mit Jungfr. Agneta hinterlassenen Tochter nach dem seel. Gallij Tempes*.²⁵ Zde již s jistotou víme, že ženich Paul, syn Paula Hackenwäldera, pocházející z Nového Jičína, byl svitavským kantorem a rektorem a také dědem budoucího augustiniána Anselma. Matrika narozených eviduje mezi léty 1691–1705 narození sedmi dětí manželů Paula a Agnety Hackenwälderových.

O Paulu Hackenwälderovi se poté dozvídáme z dochovaných příležitostných zpráv týkajících se života města. Když byla v srpnu roku 1700 přestavěna původně dřevěná věž farního kostela sv. Jiljí, byla do ní vložena pamětní listina, na níž nechyběl podpis Paula Hackenwäldera, kantora a sekretaria bratrstva Panny Marie Sedmibolestné působícího při tomto kostele.²⁶ V roce 1704 byl Paul Hackenwälder zmíněn v pramenech jako kantor, od roku 1707 jako rektor.²⁷ Byl též majitelem dvou nemovitostí, které postupně zakoupil od svitavských měšťanů Thomase Czepana a Gabriela Friedla.²⁸

Paul Hackenwälder také opakovaně figuruje ve svitavských křestních matrikách jako kmotr dětí svých spoluobčanů. Jedním z jeho kmotrěnců se roku 1712 stala také Justina Taibnerová, dcera Václava Taibnera ze Svitav. Ta se roku 1738

²² Rodokmen svitavských Hackenwälderů přiložený k této studii bude během dalšího pramenného výzkumu průběžně upřesňován a doplňován o další údaje.

²³ Lick, *Geschichte*, 58.

²⁴ Ibid., 66.

²⁵ Státní oblastní archiv v Hradci Králové (dále jen SOA HK), Archivní oddělení Zámorsk, Sbírka matrik Východočeského kraje, Farní úřad římskokatolické církve (dále jen FÚ ŘKC) Svitavy, sign. M-30 2394, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1688–1731, fol. 345. Jméno Agnety Hackenwälderin se objevuje také v knize bratrstva Sedmibolestné P. Marie (nedatovaný zápis pochází z doby mezi léty 1691–1696), Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Děkanství a farní úřad církve římskokatolické Svitavy, kn. 241, Kniha Bratrstva Sedmibolestné P. Marie, fol. 2v.

²⁶ Lick, *Geschichte*, 261; Fikejz, Velešík, *Kronika*: 69.

²⁷ Ibid.

²⁸ Lick, *ibid.*; Fikejz, Velešík, *Kronika*, *ibid.*

provádala za Franze Haberhauera, soukeníka ze svitavského předměstí. Jejich syn Joseph Franz Haberhauer (1746–1799) vstoupil roku 1763 do benediktinského kláštera v Rajhradě, kde pod řeholním jménem Maurus proslul jako teolog a hudební skladatel.²⁹

Věnujme nyní pozornost třem synům Paula a Agnety Hackenwälderových. Všichni byli posláni rodiči na studia. Nejstarší Ignaz (nar. 1695) je patrně shodný s knězem téhož jména, který byl zapsán v knize bratrstva Sedmibolestné P. Marie u farního kostela sv. Jiljí a který zemřel v Olomouci dne 9. února 1732.³⁰ O mladším Franzi Xaveriovi (nar. 1697) je v téže knize záznam z roku 1715, kde je tento označen jako student rétoriky, tedy nejvyššího ročníku gymnázia.³¹ Druhý záznam v této knize z doby kolem roku 1730 o něm mluví již coby o kooperatorovi v kostele P. Marie v Olomouci.³²

Třetí syn Joseph (Ignaz)³³ Hackenwälder se narodil ve Svitavách dne 18. března roku 1700. Za kmotra šel novorozenému kantorovu synu Mathias Zehnmark, který v letech 1699–1705 opakovaně zastával funkci svitavského primátora.³⁴ O téměř třináct let později nacházíme jméno Josepha Hackenwäldera v matrice liechtensteinského hudebního semináře při piaristickém gymnáziu v Kroměříži. Na podzim roku 1713 tam nastoupil jako dvanáctiletý do principie a studoval zde do roku 1717. V hudebním semináři se uplatnil jako hráč na smyčcové nástroje a zpěvák (*fidicen et vocalista*).³⁵

Po absolvování gymnázia a dvouletého studia filozofie (které absolvoval pravděpodobně na univerzitě v Olomouci) nastoupil Joseph Hackenwälder na místo svého otce ve Svitavách. V záznamu ve svitavské farní matrice oddaných je jím samotným uvedeno, že od 1. srpna 1722 začíná coby rektor svitavské školy a magistr filosofie zapisovat do matriky sňatky: *Rectore scholae zwittaviensis Domino Josepho Hackenwälder Moravo Zwittaviensi, AA: LL: et Philosophiae Magistro, anno*

²⁹ Irena Veselá, Pavel Žůrek, *Ne oči, ale mysl k Bobu. Maurus Haberhauer a hudební kultura benediktinského kláštera v Rajhradě v 18. století* (Brno: Moravská zemská knihovna, 2019), 79–81 a 247–248.

³⁰ Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Děkaný a farní úřad církve římskokatolické Svitavy, kn. 241, Kniha Bratrstva Sedmibolestné P. Marie, fol. 59r. „Reverendus D[omi]nus Ignatius Hackenwälder Presbyter Eccles. Zwittaviensis.“ Jiným rukopisem je doplněn záznam o úmrtí: „objit Olomucij Ao 1732 Die 9 Februarij“.

³¹ Ibid., fol. 20.

³² Ibid., fol. 21: „R[evere]ndus D[omi]nus Franciscus Hackenwälder Moravus Zwittaviensis Cooperator ad Beata Virginem Olomucij.“

³³ V matričních záznamech i v dalších zde citovaných pramenech je uváděn pouze jako Joseph. Druhé jméno Ignaz uvádí novodobá literatura.

³⁴ SOA HK, Archivní oddělení Zámrsr, Sbírka matrik Východočeského kraje, (dále jen FÚ ŘKC) Svitavy, sign. M-30 2394, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1688–1731, fol. 55. Mathias Leopolda Zehnmarka jako primátora uvádějí Fikejz, Velešík, *Kronika*, 69.

³⁵ MZAB, fond E 22 Frantiskáni Kroměříž, kart. 8, kn. 8 (nezprac.), p. 10–11. Viz též Jan Bombera, „Pěvecký seminář v Kroměříži,“ *Studie Muzea Kroměřížska* '89 (1989): 65.

*1722do facto prima Augusti, viro valde insigni, sequentes copulati, copulatorumque testes accuratius annotati et extraditi sunt.*³⁶ O dva roky později zapsal bezmála čtyřiatvacetiletý Hackenwälder do farní matriky také záznam o svém vlastním sňatku.

Ten se uskutečnil dne 8. února roku 1724. Nevěstou mladého svitavského rektora se stala osmnáctiletá Maria Josepha³⁷ dcera váženého svitavského občana Andrease Zehnmarka a jeho ženy Apollonie.³⁸ Během let 1724 až 1745 přivedli manželé na svět celkem dvanáct dětí.³⁹

Budoucí brněnský augustinián, pokřtěný jako Wenzel Joseph, přišel na svět ve Svitavách dne 25. října 1730 jako čtvrté dítě a zároveň druhý syn manželů Josepha a Josephy Hackenwälderových.⁴⁰ Jeho o čtyři roky starší bratr, taktéž Wenzel Joseph, totiž zemřel již roku 1728. „Mladší“ Wenzel Joseph po něm tedy zdědil nejen křestní jména, ale i postavení prvorozeného syna v rodině.

Necelý rok po jeho narození, v červenci 1731, zapálil blesk věž farního kostela sv. Jiljí, která zcela vyhořela. Svitavští do roka postavili věž novou, do jejíž báně byla stejně jako roku 1700 vložena pamětní listina, tentokrát s datem 23. ledna 1732.⁴¹ Na této listině nechybělo jméno rektora Josepha Hackenwäldera. Ten roku 1734 prodal dědictví po svém tehdy již zemřelém otci Paulovi a zakoupil za 1 400 zlatých měšťanský dům na hlavním náměstí vedle radnice (č. p. 124).⁴²

Protože Hackenwälderovi patřili k movitějším svitavským rodinám, mohli si dovolit umožnit svým synům dosažení vyššího vzdělání, které otevíralo dveře k církevní dráze. Zatímco Wenzel Joseph zamířil k augustiniánům, jeho mladší

³⁶ SOA HK, Archivní oddělení Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, FÚ ŘKC Svitavy, sign. M-30 2394, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1688–1731, fol. 412. Hackenwälderovým písmem jsou však ve svitavské matrice zapsány sňatky již od roku 1717, kdy ještě studoval v Kroměříži. Pouze sňatky uskutečněné v lednu až červenci roku 1722 jsou zapsány rukou jiného zapisovatele (tamtéž, fol. 395–411v).

³⁷ Jméno Maria Josepha je uvedeno pouze v svitavské matrice oddaných u záznamu o svatbě manželů Hackenwälderových roku 1724. V pozdějších matričních záznamech o křtech jejich dětí, o jejím kmotrovství a v dalších pramenech je manželka Josepha Hackenwäldera vždy uváděna jako Josepha.

³⁸ SOA HK, Archivní oddělení Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, FÚ ŘKC Svitavy, sign. M-30 2394, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1688–1731, fol. 416. Matriční zápis obsahuje kromě jmen snoubenců, jejich otců a dvou svědků také poznámku, že pár byl oddán svitavským děkanem Philippem Puschem von Grünwald, který zastával děkanský post od roku 1703 do své smrti roku 1732. Roku 1705 byl děkan Pusch nevěstinyým křestním kmotrem (srov. *ibid.*, fol. 75v).

³⁹ Záznamy o jejich narození a u některých z nich také o úmrtí v dětském věku obsahují svitavské matriky narozených, oddaných a zemřelých z let 1688–1731 (*ibid.*, sign. M-30 2394) a 1732–1757 (*ibid.*, sign. M-30 2395).

⁴⁰ *Ibid.*, sign. M-30 2394, fol. 245r.

⁴¹ Fikejz, Velešík, *Kronika*, 72.

⁴² Lick, *Geschichte*, 262; Fikejz, Velešík, *Kronika*, 72.

bratr Carl (nar. 1735) se stal premonstrátem v Louce u Znojma s řeholním jménem Hugo. Řeholní sliby složil roku 1757 a svou primici slavil roku 1761. Do dějin louckého kláštera se zapsal především jako tamní ředitel kůru.⁴³ Dle louckých nekrologií však působil také jako zpovědník (*concionator*) v obci Mühlfrauen (Milfron, od roku 1950 Dyje). Hugo Hackenwälder zemřel 12. prosince roku 1771 nebo 1772.⁴⁴

Další z bratrů Hackenwälderových, Andreas (nar. 1737) se stal diskantistou olomoucké katedrály a v roce 1754 vystupoval v jezuitském melodramatu *Divus Joannes Nepomucenus*.⁴⁵

Nejmladší Maxmilián (nar. 1745) byl zapsán v matrikách brněnského jezuitského gymnázia v letech 1762 a 1763, kdy absolvoval poslední dva ročníky, poetiku a rétoriku.⁴⁶ Na kterém gymnáziu studoval první čtyři ročníky, není zatím známo. Zcela jistě nebyl v letech 1762–1763 hudebním alumnem v brněnském jezuitském semináři⁴⁷ a prozatím není doložena ani jeho přítomnost mezi fundatisty augustiniánského kláštera sv. Tomáše – která by se nabízela vzhledem k faktu, že Maxmiliánův nejstarší bratr Wenzel Joseph byl v té době již augustiniánem a ředitelem kůru.

Jejich otec, svitavský rektor Joseph Hackenwälder působil nadále na kůru u sv. Jiljí až do své smrti.⁴⁸

⁴³ Jeho životní data a funkce vykonávané v klášteře uvádí dva rukopisné prameny loucké provenience: *Necrologium Monasterii Lucensis – vulgo Bruck ordinis Praemonstratensis ad Znoymam in Moravia*, MZAB, fond G 12 Cerroniho sbírka, inv. no. 410, Cerr II, kn. 287, p. 350; Isfrido Laurentio Müller, *Chronologia brevis. Catalogus canonicorum Praemonstratensium Lucae ad Tajam in Moravia prope Znoymam professorum ab Anno 1659 usque ad annum 1784*, MZAB, fond G 12 Cerroniho sbírka, inv. no. 407, Cerr II, kn. 284, fol. 66v–67r. V pozdější vlastivědné literatuře je Hugo Hackenwälder označován jako jeden z představených „loucké hudební školy“, čímž bylo patrně míněno vzdělávání tamních hudebních alumnů. Srov. Anton Vrbka, *Klosterbruck und seine Schicksale im Laufe der Jabrhunderte* (Znaim: Fournier&Haberler – Karl Vornemann, 1898), 72.

⁴⁴ Dva výše citované prameny loucké provenience, ze kterých jsme vycházeli, se v údajích o roce úmrtí Huga Hackenwäldera liší. Zatímco *Necrologium Monasterii Lucensis* uvádí rok 1772, Isfrido Laurentio Müller v knize *Chronologia brevis* uvádí rok 1771.

⁴⁵ Sehnal, *Hudba v olomoucké katedrále*, 171; Sehnal, „Hudba v minulosti“, 431.

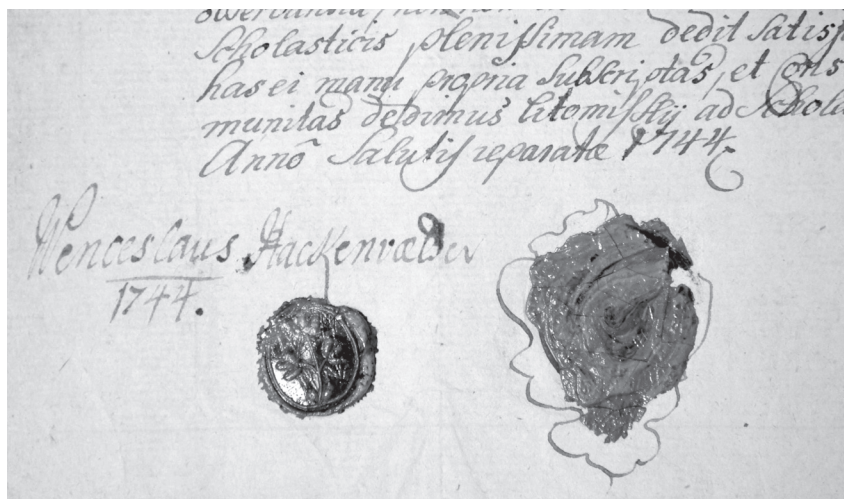
⁴⁶ Archiv města Brna (dále jen AMB), fond N 46 Německé státní gymnázium Komenského nám., inv. no. 5866, *Album Caesarai Regiique Societatis Iesu gymnasii*, nefol.

⁴⁷ Seznamy alumnů brněnského jezuitského semináře z tohoto období jeho jméno neuvádějí. Srov. Národní archiv ČR, fond jesuitica, sign. JS III o 439.

⁴⁸ V určené data úmrtí Josepha Hackenwäldera nepaduje mezi prameny a literaturou shoda. Matrika narozených, oddaných a zemřelých z let 1732–1757 uvádí, že Joseph Hackenwälder zemřel dne 3. 12. 1753 ve stáří 53 let, srov. SOA HK, Archivní oddělení Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, FÚ ŘKC Svitavy, sign. M 30 2395, fol. 371r. Vzhledem k uvedení věku tak nepřímo potvrzuje, že se jedná o svitavského rektora, který se prokazatelně narodil roku 1700. Naproti tomu Lick, *Geschichte*, 262, uvádí, že Joseph Hackenwälder se objevuje ve farních matrikách ještě roku 1766 jako *Schulmeister*, který ale patrně již nebyl v aktivní službě. Jiří Sehnal označuje

Doba studií a vstup k brněnským augustiniánům

Základní vzdělání, všeobecné i hudební, získal Wenzel Joseph Hackenwälder pravděpodobně u svého otce na svitavské škole. Poté zamířil na gymnázium. K roku 1744 je doložena jeho přítomnost na piaristickém gymnáziu v Litomyšli, vzdálené od jehorodných Svitav pouhých 15 kilometrů. Můžeme se domnívat, že zde vychodil nižší třídy (principii a gramatiku), avšak zda v Litomyšli zůstal i další tři roky, aby vzdělání dokončil, nebo naopak zamířil na jiné gymnázium, nemůžeme zatím tvrdit s jistotou.⁴⁹ Víme jistě, že nezamířil na brněnské jezuitské gymnázium,⁵⁰ a ani v matrikách liechtensteinského semináře při piaristickém gymnáziu v Kroměříži není jméno Wenzela Josepha Hackenwäldera uvedeno.⁵¹



Obr. 1 Podpis čtrnáctiletého studenta Wenzela Josepha Hackenwäldera z roku 1744. MZAB, fond E4 Augustiniáni Brno, kart. 134, sign. 44:4, fol. 110.

za horní časovou hranici jeho působení na svitavském kůru rokem 1766, srov. Schnal, „Hudba v minulosti,“ 427.

⁴⁹ Dne 17. října roku 1744 vystavil prefekt piaristického gymnázia v Litomyšli Wenzelu Josephu Hackenwälderovi potvrzení, že zde úspěšně absolvoval gramatiku. Kromě prefekta je na listku podepsán i čtrnáctiletý Hackenwälder a vedle jeho podpisu se nachází také pečeť. MZAB, fond E4 Augustiniáni Brno, kart. 134, sign. 44:4, fol. 110.

⁵⁰ V gymnaziálních matrikách brněnských jezuitů se ve 40. letech 18. století Hackenwälderovo jméno nevyskytuje. Srov. AMB, fond N 46, inv. no. 5866, *Album Caesarei Regiique Societatis Iesu gymnasii*, nefol.

⁵¹ Srov. pozn. 35.

Z doby, kdy sedmnáctiletý Hackenwälder studoval poslední ročník gymnázia, pochází již zmíněný opis houslového koncertu od Carla Zuccariho, který je na titulním listu datován 12. květnem 1748.⁵² Otázkou, jakým způsobem se právě tato skladba dostala k mladému svitavskému studentovi, snad nebude v budoucnu těžké za pomoci pramenů zodpovědět, a to vzhledem k několika prokazatelným faktům: Carlo Zuccari pobýval osobně v Kroměříži a měl úzké vazby na piaristický seminář. Odešel odtud roku 1729.⁵³ Tamtéž předtím studoval i svitavský rektor Joseph Hackenwälder. Jeho syn Wenzel Joseph studoval taktéž u piaristů, i když v Litomyšli, která má ovšem zase geograficky blíže ke Svitavám nežli Kroměříž. Lze proto předpokládat užší vztahy rodiny Hackenwälderovy k řádu piaristů, a to i na poli hudebním. A lze též předpokládat, že vzhledem k blízkosti Svitav a Litomyšle tyto vztahy přetrvaly i v případě, že Wenzel Joseph roku 1744 z Litomyšle odešel. Pramenně zatím nelze tyto vazby doložit, avšak přítomnost Zuccariho koncertu v majetku Wenzela Josepha je nepřímou naznačuje.

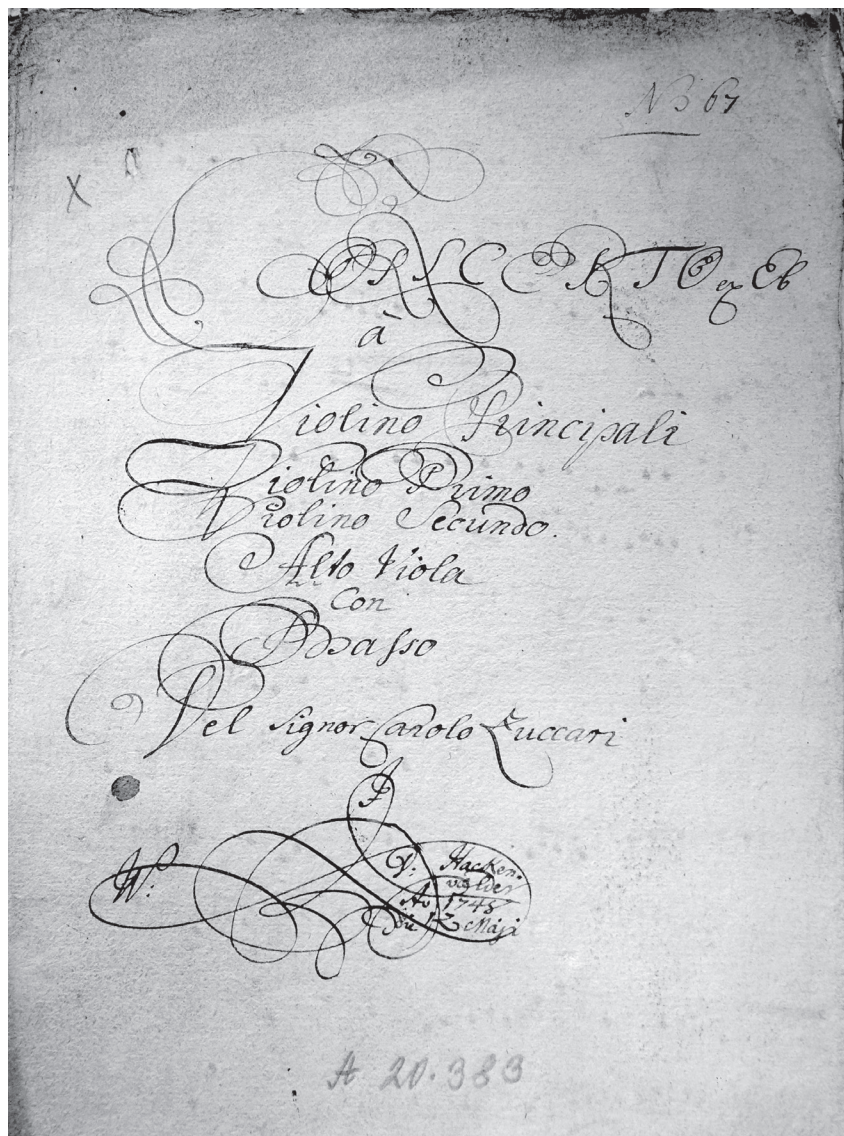
Na filozofická studia zaměřil Hackenwälder (nejspíše na podzim roku 1748) na univerzitu do Olomouce. Dne 24. března roku 1749 mu děkan tamní filozofické fakulty, jezuita Georgius Lhotsky, vystavil potvrzení, že je studentem prvního ročníku filozofie.⁵⁴ Toto potvrzení si Hackenwälder nechal pravděpodobně vystavit pro tehdejšího převora augustiniánského konventu u sv. Tomáše v Brně Matouše Pertschera (1700–1777), kterému právě v té době poslal žádost o vstup do řádu.

Hackenwälderova dochovaná žádost o vstup k augustiniánům není sice datována, ovšem Matouš Pertscher (či některý z jeho spolubratrů) na ni poznamenal datum jejího přijetí – 12. dubna 1749. Hackenwälder v ní uvedl, že je mu sedmnáct let, ačkoli mu v té době již bylo o rok více. Kupodivu nenapsal, že má hudební kvalifikaci, ačkoli ji bezesporu měl. Z ostatních žádostí o vstup do řádu je totiž zřejmé, že mladí muži, kteří byli praktickými hudebníky, považovali tento fakt za přednost, kterou je třeba vyzdvihnout. Uvedl ale, že je „utrakvista“, tedy že ovládá oba zemské jazyky (což tehdejší uchazeči o vstup do řeholních řádů také pravidelně zmiňovali). Vzhledem ke svému tehdejšímu věku patřil spíše mezi mladší kandidáty řeholního života. Fakt, že byl tehdy studentem prvního ročníku filozofie, naopak nepřekvapí – k augustiniánům v té době vstupovali jak studenti filozofie, tak také kandidáti s již dokončeným nejnižším stupněm univerzitního vzdělání. Prevor Matouš Pertscher si na rub Hackenwälderovy žádosti napsal poznámku o kandidátově fyzickém vzhledu: *Est magna statura juvenis, non ad eo*

⁵² Srov. pozn. 19 a tabulku 1.

⁵³ Spáčilová, *Hudba na dvoře*, 61.

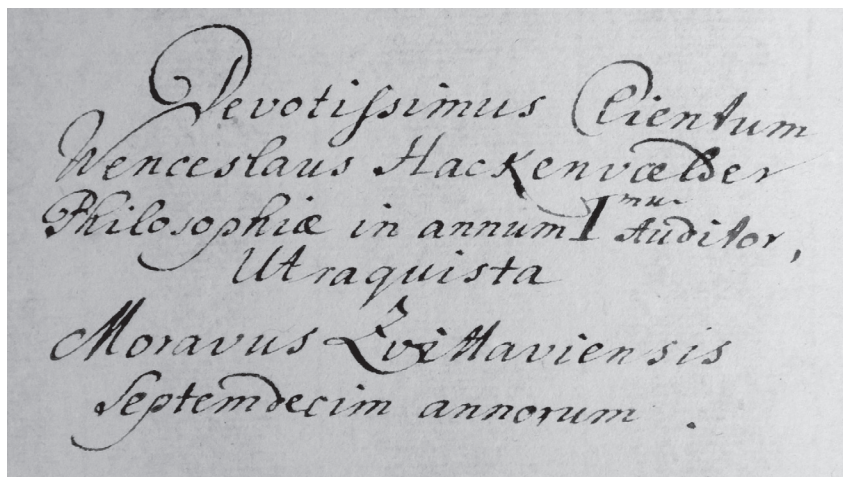
⁵⁴ MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 134, sign. 44:4, fol. 108.



Obr. 2 Titulní list opisu houslového koncertu (*Concerto ex Es*) Carla Zuccariho s iniciálami Wenzela Josepha Hackenwäldera a s datem 12. 5. 1748. ODH MZM, A20.383.



Obr. 3 Augustiniánský klášter a kostel sv. Tomáše s vyobrazením P. Marie Divotvůrkyně a augustiniánských světců a muziciujících andělů (rytina z roku 1725). MZAB, fond E4 Augustiniáni Brno, sign. 2:12, krabice č. 3.



Obr. 4 Podpis Wenzela Josepha Hackenwäldera na žádosti o vstup do kláštera augustiniánů eremitů v Brně. MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 132, sign. 44:1a, fol. 102v.

agilis, ad ante apparet nimis elevatu pectus habere (Je to mladík statného vzrůstu, nikoliv [však] takto hbitý, který má nadmíru vypjatou hrud).⁵⁵

V tomto kontextu je nutné zmínit, že přibližně sedmnáct let před Wenzelem Josephem Hackenwälderem vstoupil do konventu augustiniánů poustevníků v Brně jeho strýc Johann Carl Zehnmark (1713–1778), mladší bratr jeho matky Josephy Hackenwälderové, rozené Zehnmarkové. Roku 1734 složil u sv. Tomáše řeholní sliby a přijal jméno Donatus. Sloužil v Brně jako slavnostní kazatel a předseda arcibratrstva u sv. Tomáše, jako sakrista a poté jako vikář augustiniánského konventu v Jevíčku.⁵⁶

Měl snad právě tento strýc z matčiny strany rozhodující vliv na budoucí směřování duchovní dráhy Wenzela Josepha?

⁵⁵ Originál Hackenwälderovy žádosti o vstup do řádu se nachází v MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 132, sign. 44:1a, fol. 102–103.

⁵⁶ Fakt, že P. Donatus Zehnmark byl stejně jako Marie Josepha Hackenwälderová dítětem Andrease a Apollonie Zehnmarkových, dokládá jeho profesní list z 19. 12. 1734, kdy skládal řeholní sliby do rukou tehdejšího převora brněnského konventu Andrease Zirkla. MZAB, fond E4 Augustiniáni Brno, kart. 135, sign. 44:6, fol. 185. Jeho věk v den úmrtí 1. 1. 1778 (64 let), který uvádějí augustiniánská nekrologia (srov. pozn. 2–4), potvrzuje zápis o jeho křtu ve svitavské farní matrice narozených k datu 26. 12. 1713. SOA HK, Archivní oddělení Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, FÚ ŘKC Svitavy, sign. M-30 2394, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1688–1731, fol. 112. O jeho působení v řádu se zmiňují augustiniánská nekrologia (viz pozn. 2–4), z kterých vychází Janetschek, *Nekrologia*, 31.

Ačkoli zatím neznáme přesné datum vstupu Wenzela Josepha do augustiniánského konventu, předpokládáme, že se tak stalo po absolvování druhého ročníku studia filozofie v Olomouci, tedy na podzim či v závěru roku 1750. Zřejmě se tak jen o tři čtvrtě roku minul s jedním ze svých předchůdců ve funkci ředitele kůru, hudebním skladatelem a autorem latinských pastorel, augustiniánem Hieronymem Haurou, který zemřel v brněnském konventu dne 7. března 1750 ve věku 46 let.⁵⁷ Nedlouho poté, 15. května 1750, zemřel další člen augustiniánského řeholního společenství, shodou okolností také rodilý Svitavan, šedesátiletý Anselm Schwammenschneider, který byl řeholníkem 35 let.⁵⁸ Po něm pravděpodobně zdědil mladý novic Hackenwälder své řeholní jméno Anselm.

Řeholní sliby složil bratr Anselm dne 5. prosince roku 1751, ve svých jednadvaceti letech, do rukou Matouše Pertschera.⁵⁹ Pertscher, do roku 1752 infulovaný převor a poté první opat brněnského augustiniánského konventu, zůstal po celý zbytek Hackenwälderova života jeho jediným řeholním představeným.⁶⁰ V prvních letech Anselmova řeholního života, vyplněných přípravou na kněžství, žil v augustiniánském konventu také jeho strýc Donatus Zehnmark, který byl později poslán do konventu v Jevíčku.⁶¹

Na jaře roku 1755 byl Anselm Hackenwälder vysvěcen na kněze. K jeho slavnostní první mši (primici), která se konala 1. dubna toho roku, zhudebnil tehdejší augustiniánský varhaník Johann Brixides text sekvence *Veni Sancte Spiritus*. Skladba se dochovala v augustiniánské hudební sbírce a příležitost, k níž vznikla, si Anselm Hackenwälder pečlivě zaznamenal na titulní list hudebniny.⁶²

Z téže doby, tedy z roku 1755, se rovněž dochoval antifonář P. Anselma, taktéž psaný jeho rukou.⁶³ Téhož roku nastoupil P. Anselm na místo ředitele svatotomášského kůru a vystřídal tak svého spolubratra P. Dominika Macha-

⁵⁷ Janetschek, *Necrologia*, 28. Více k Haurově tvorbě srov. Jiří Berkovec, „Pater Jeronym, regenschori u sv. Tomáše v Brně,“ *Opus Musicum* 1, no. 10 (1969): 299–303; Jiří Berkovec, *České pastorely* (Praha: Editio Supraphon, 1987), 44–45.

⁵⁸ Janetschek, *Necrologia*, 28.

⁵⁹ Datum profese je zaznamenáno na profesním lístku, který psal Hackenwälder vlastní rukou. MZAB, fond E4 Augustiniáni Brno, kart. 135, sign. 44:6, fol. 259–260.

⁶⁰ K Pertscherovi srov. Zuzana Macurová, „Kapitoly z mecenátu Matouše Pertschera, představeného brněnského augustiniánského kláštera (1740–1777)“ (magisterská diplomová práce, FF MU Brno, 2009).

⁶¹ V seznamu členů brněnského konventu, mapujícím stav k roku 1753, je dvaadvacetiletý Anselm Hackenwälder zařazen mezi *Fratres Clerici*, kdežto devětaticetiletý Zehnmark mezi řádné členy konventu jako slavnostní řečník (*concionator festivalis*). MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 112, sign. 41 I: 33, *Matrica Ecclesiae & Religiosorum Fratrum ordinis Eremitaum S. P. Augustini Brunae ad S. Thomam conscripta Anno MDCCLVI.*, fol. 6v (Zehnmark) a fol. 7r (Hackenwälder).

⁶² Hudebnina je uložena v ODH MZM, sign. A33.841. K Brixidovi viz pozn. 74.

⁶³ MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 1040.

la (1723–1791), který tuto funkci zastával v době Hackenwälderovy přípravy na kněžství.⁶⁴



Obr. 5 První strana antifonáře P. Anselma Hackenwäldera. MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 1040.

⁶⁴ Jiří Schnal datuje Machalovo působení přibližně od roku 1751 do roku 1754. Schnal, „Hudba u brněnských augustiniánů,“ 235.

Anselm Hackenwälder ředitelem kůru u sv. Tomáše (1755–1772)

Jak uvádí na základě svého pramenného výzkumu Jiří Sehnal, bylo u brněnských augustiniánů zvykem ustanovovat řediteli kůru mladší členy konventu, kteří měli hudební vlohy. Nemuseli být nutně hudebníky či skladateli, ale museli rozumět chrámové hudební praxi a znát soudobý repertoár.⁶⁵ Jejich hlavním úkolem bylo zajistit fungování hudebního provozu, což zahrnovalo i výchovu a vzdělávání fundatistů, přisun nového repertoáru a dohled nad jeho opisováním (které bylo úkolem fundatistů). Řediteli kůru se tak stávali výhradně mladí řádoví kněží krátce po vysvěcení, ve stáří 25–27 let,⁶⁶ a to na přechodnou dobu než byli pověřeni jinými úkoly, především v pastoraci. V každém případě šlo o mnichy, kteří měli již po kněžském svěcení, nikoli o posluchače teologie, kteří by, jak se domnívá Jiří Sehnal, asi neměli dostatečnou autoritu u fundatistů a hudebníků.⁶⁷ Anselm Hackenwälder splňoval v době svého nástupu do funkce roku 1755 první dvě podmínky: měl čerstvě po vysvěcení a v říjnu tohoto roku dosáhl věku 25 let. Co se však týká nezvykle dlouhého funkčního období, stal se v rámci hudebních dějin brněnského augustiniánského konventu jednou z výjimek, která potvrzuje pravidlo. Nebyl totiž sám, kdo zastával post ředitele kůru delší dobu než obvykle: dle augustiniánských nekrologií jej jeden z jeho předchůdců, P. Genesis Richter (+1711), v tomto ohledu dokonce předčil. Ve funkci chorregenta strávil 18 let.⁶⁸

O působení P. Anselma Hackenwäldera na svatotomášském kůru se zmiňuje Jiří Sehnal a dobu jeho působení na kůru ohraničuje léty 1755–1772. Dolní hranice je dána datem kněžského svěcení, které proběhlo nejpozději v březnu 1755. Domníváme se však, že do hudebního provozu na svatotomášském kůru zasahoval Hackenwälder ještě jako klerik, a to vzhledem k existenci hudebního opsané augustiniánskými fundatisty prokazatelně roku 1754. Jedná se o loretánské litanie od (patrně Georga) Schuberta opatřené na titulním listu typickými Hackenwälderovými značkami, které on sám používal v následujících letech coby chorregent a o kterých pojednáváme dále v textu. Horní hranici Hackenwälderova funkčního období potvrzují tři výše citovaná rukopisná nekrologia augustiniánské provenience, kde je Hackenwälder označen pro dobu své smrti jako *actualis Regens Chori*.⁶⁹

⁶⁵ Sehnal, „Hudba u brněnských augustiniánů,“ 234.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Délku jeho funkčního období uvádějí *Necrologia* [...] ab 1370, fol. 9v (srov. pozn. 5), a zmiňuje ji též Sehnal, „Hudba u brněnských augustiniánů,“ 235. Dle citovaných *Necrologií* zemřel Richter 24. 5. 1711 ve věku 44 let, po 25 letech od řeholních slibů, které tak pravděpodobně složil roku 1685 (Jiří Sehnal uvádí rok 1685 jako rok jeho narození).

⁶⁹ *Necrologia* [...] ab Anno 1758, fol. 5v, *Necrologia* [...] ab Anno 1370, fol. 10r a *Commemoratio*, p. 18 (srov. pozn. 2–5).

Prozatím neznáme důvody jeho nezvykle dlouhého setrvání ve funkci, lze se však domnívat, že byly ryze praktického rázu. Je pravděpodobné, že se po celá 60. léta 18. století v konventu nenašel žádný novopečený kněz s hudebními vlohami, který by byl schopen tuto funkci po Hackenwälderovi převzít. Jeho přímý nástupce P. Petrus Kopřiva (1744–1817) skládal řeholní sliby jako dvacetiletý teprve roku 1764 a funkci chorregenta vykonával od Hackenwälderovy smrti roku 1772 po dobu pěti let,⁷⁰ než jej vystřídal jiný spolubratr, hudební skladatel Pavel Marek (1748–1806).

Jiným důvodem jeho dlouhodobého setrvání mohl být prostý fakt, že Hackenwälder, který vyrostl v kantorské rodině a hudební provoz na kůru znal od malicka, byl schopným a pro své současníky skutečně váženým chorregentem, jak uvádějí výše citované zmínky u Dlabacze a d'Elverta. Hudební život na svatotomášském kůru zřejmě dosáhl v době jeho působení nebývalé úrovně, kterou augustiniáni chtěli co nejdéle udržet. Pozoruhodný je již fakt, že právě mezi léty 1756–1758, tedy v prvních letech Hackenwälderova působení na kůru, nechali brněnští augustiniáni kůr rozšířit, aby se na něj vešel větší počet účinkujících.⁷¹ Klášter v té době vlastnil na 45 hudebních nástrojů.⁷²

Na kůru kostela sv. Tomáše se od roku 1700 nacházely třimanuálové varhany od Jana Davida Siebera s 38 (nebo 39) rejstříky. V té době to byly největší varhany v Brně a druhé největší varhany na Moravě.⁷³ Za jejich hrací stůl usedal od roku 1735 již zmíněný varhaník Johann Brixides (+1772), který předtím působil v benediktinském klášteře v Rajhradě.⁷⁴ Stejně jako v řádových kostelech benediktinů a premonstrátů, tak i u augustiniánů vykonával funkci varhaníka placený laik, nikoli člen řádu.⁷⁵

Brixides zůstal Hackenwälderovým podřízeným na svatotomášském kůru po celou dobu jeho působení ve funkci chorregenta a zároveň jediným tamním varhaníkem, se kterým Hackenwälder během svého řádového života spolupracoval.

⁷⁰ Kopřiva poté zastával v klášteře další funkce: byl priorem, doktorem filozofie a veřejným profesorem, knihovníkem a po přesunu konventu na Staré Brno roku 1783 byl tamtéž farářem. Janetschek, *Necrologia*, 35.

⁷¹ Sehnal, „Hudba u brněnských augustiniánů,“ 239; Jiří Sehnal, Jiří Vysloužil, *Dějiny hudby na Moravě* (Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2001), 83.

⁷² Sehnal, „Hudba u brněnských augustiniánů,“ 232–233; Sehnal, Vysloužil, *Dějiny hudby*, 84.

⁷³ Jiří Sehnal, „Varhanici a varhanní hra na Moravě v 17. a 18. století,“ *Hudební věda* 19, no. 1 (1982): 27; Sehnal, Vysloužil, *Dějiny hudby*, 83.

⁷⁴ Sehnal, „Varhanici,“ 26–27; Pavel Žůrek, „Zapomenutý brněnský skladatel Jan Brixides,“ *Opus musicum* 37, no. 5 (2005): 41–46; Veselá, Žůrek, *Ne oči, ale mysl*, 56–59.

⁷⁵ Sehnal, „Varhanici,“ 25. Naopak v kostelech patřících řádům, které se věnovaly vzdělávání (jezuité, piaristé), vykonávali varhanickou službu tamní seminaristé a studenti. Srov. ibid.

K datu 30. srpna 1771 vyhotovil Anselm Hackenwälder sumarizační inventář hudebnin a hudebních nástrojů. Uvedl zde celkové počty v rámci jednotlivých druhů vokálně instrumentálních skladeb z oblasti liturgické hudby, dále počet instrumentálních sinfonií a také počty hudebních nástrojů k tomuto datu. Vedle toho uvedl také počty přírůstků, jak hudebnin, tak nástrojů, které se na svatoto-mášský kůr dostaly během doby jeho působení.⁷⁶ Pořídil tak např. 139 kompletních mešních ordinárií (*sacra integra*), 283 loretánských litaní, 204 offertorií, 246 árií a 192 sinfonií. Při srovnání těchto údajů s údaji ze starších augustiniánských inventářů od roku 1741, které provedl Jiří Sehnal, vychází najevo, že právě za Hackenwälderova působení na kůru zaznamenala hudební sbírka značné přírůstky.⁷⁷

Díky hudebninám pořízeným do augustiniánské hudební sbírky mezi léty 1755 a 1772 známe jménem také některé augustiniánské fundatisty, kteří pod Hackenwälderovým vedením získali v klášteře hudební vzdělání a průpravu.

Za nejvýznamnějšího augustiniánského fundatistu Hackenwälderovy doby lze bezpochyby označit Josefa Puschmanna (1738–1794), rodáka z Červené Vody. Ten byl od roku 1762 či 1763 kapelníkem barona Skrbenského v Hošťálkovech, poté působil ve Velkých Hořticích ve službách zemského hejtmána v rakouském Slezsku hraběte Ignáce Dominika Chorynského a od roku 1777 zastával nejpřezířnější hudebnické místo na Moravě, totiž funkci kapelníka katedrály sv. Václava v Olomouci.⁷⁸ Jeho působení v augustiniánské fundaci v Brně se pravděpodobně překrývá s dobou jeho studia na brněnském jezuitském gymnáziu, spadá tedy do období mezi léty 1752 a 1757. Puschmannův podpis nalézáme na dvou augustiniánských hudebninách. Jako altista, houslista a student gramatiky je Puschmann podepsán na opisech partů altu a prvních houslí u svrchu zmíněných loretánských litaní od Schuberta z roku 1754,⁷⁹ a také na partu prvních houslí mariánských nešpor (*Vesperae de B. V. Maria*) od skladatele Carla, kde je Puschmann podepsán již jako *syntaxus*. Také díky tomuto údaji lze hudebninu datovat rokem 1755.⁸⁰ Jako absolvent rétoriky, čili posledního ročníku jezuitského gymnázia, je *Josephus Puschmann Mor[avus] Rubro-aquensis* (nebo též *Rubro-aquaviensis*) zapsán k roku 1757.⁸¹

⁷⁶ MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 153, sign. 47:4, fol. 34–36.

⁷⁷ Sehnal, „Hudba u brněnských augustiniánů,“ 228.

⁷⁸ Sehnal, *Hudba v olomoucké katedrále*, 51.

⁷⁹ ODH MZM, sign. A20.130, srov. též Sehnal, *ibid.*

⁸⁰ Archiv Cecilské hudební jednoty Ústí nad Orlicí, sign. 211 (stará sign. 1520). Letopočet 1755 na hudebninu zaznamenal římskými číslicemi na part II. houslí jiný opisovač, a sice syntaxista Carolus Prochaska.

⁸¹ AMB, fond N 46 Německé státní gymnázium Komenského nám., inv. no. 5866, *Album Caesarei Regiique Societatis Iesu gymnasii*, nefol.

Druhým z hudebního hlediska významným fundatistou Hackenwälderovy éry byl již svrchu zmíněný augustinián Pavel (Josef) Marek (1748–1806). S Puschmannem se ve fundaci již nesetkal, neboť zde působil teprve v druhé půli 60. let (jako opisovač hudebnin je poprvé doložen k roku 1766; o rok později nastoupil jako již devatenáctiletý mladík do prvního ročníku jezuitského gymnázia). Do augustiniánského konventu jej opat Matouš Pertscher přijal roku 1770. Knězem se Marek stal roku 1778 již za jeho nástupce, opata Dismase Luxe (+1793). V letech 1778–1786 zastával Marek funkci ředitele kůru: nejprve u sv. Tomáše a po nuceném přesunu augustiniánského konventu na Staré Brno v důsledku josefínských reforem také v tamním kostele Nanebevzetí P. Marie.⁸²

Anselm Hackenwälder jako *sacrista* (cca 1765–1771)

Ačkoli funkce ředitele kůru nejspíše vyplnila celý Hackenwälderův řeholní život, jeho stopy nalézáme i v klášterních pramenech nehudební povahy. Všechna tři výše citovaná rukopisná augustiniánská nekrologia uvádějí, že byl také rozhodčím ve věcech svědomí (*resolutor casuum conscientiae*) a také sakristou. Přímoou souvislost s vykonáváním druhé z těchto funkcí mají zřejmě zápisy do matriky klášterního kostela sv. Tomáše z let 1765–1771, jejichž rukopis se shoduje jak s Hackenwälderovým rukopisem na titulních listech hudebnin pořízených v té době pro svatotomášský kůr, tak s rukopisem Hackenwälderovy žádosti o vstup do řádu či s rukopisem jeho inventáře hudebnin z roku 1771.⁸³ Hackenwälder zaznamenal v letech 1766, 1768 a 1769 do matriky zápisy o třech zázracích, které se v té době staly na přímluvu P. Marie Svatotomské.⁸⁴ Dále popsal dvě velká procesí z let 1767 a 1770. První z nich bylo prosebným procesím za uzdravení císařovny Marie Terezie z neštovic (Hackenwälder poznamenal, že po uzdravení panovnice se v kapitulním kostele na Petrově konalo slavnostní *Tē Deum*), druhé z nich se konalo k jubileu pontifikátu papeže Klementa XIV.⁸⁵

Hackenwälderovou rukou je dále popsán ceremoniál pro uvítání císaře či knížete⁸⁶ a stejná ruka provedla také zápisy o sňatcích, křtu dospělé osoby, o kon-

⁸² Irena Veselá, „Marek, Pavel,“ in Český hudební slovník osob a institucí, dostupné z: https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=3779. Studii o Pavlu Markovi autorka v současné době připravuje do tisku.

⁸³ MZAB, fond E 4 Augustiniáni Brno, kart. 112, sign. 41 I: 33, *Matrica Ecclesiae & religiosorum Fratrum Ordinis Eremitarum S. P. Augustini Brunae ad S. Thomam conscripta Anno MDCCLVI*.

⁸⁴ Ibid., fol. 27v–28r.

⁸⁵ Ibid., fol. 59.

⁸⁶ Ibid., fol. 71. Hackenwälder uvádí, že jím popsany uvítací ceremoniál proběhl při návštěvě arcivévody Leopolda Habsbursko-Lotrinského roku 1764 a poté roku 1766 při příjezdu jeho bratra, císaře Josefa II.

verzích ke katolické víře a o pohřbech v období mezi léty 1765–1771.⁸⁷ Jelikož z let 1765–1771 pocházejí také hudebniny nadepsané Hackenwälderovou rukou, je evidentní, že měl v té době na starosti jak hudební provoz, tak obřady a udílení svátostí u sv. Tomáše – nebo přesněji u oltáře P. Marie Svatotomské.

Hackenwälderův zápis o jedné z konverzí, která proběhla 23. února 1771, je jeho vůbec posledním zápisem do svatotomášské matriky. Ke konci srpna téhož roku sepsal Hackenwälder také zmíněný sumární inventář hudebnin a hudebních nástrojů. Byly snad důvodem k tomuto kroku hlásící se příznaky zhoubné nemoci?

Někdy na sklonku roku 1771 či v prvních měsících roku 1772 začal svatotomášský varhaník Johann Brixides tušit blížící se konec svého života a zkomponoval si pro svůj vlastní pohřeb rekviem. Jeho nadřízený Anselm Hackenwälder nechal pořídit opis této skladby a na titulní list hudebniny napsal po Brixidově smrti pamětní záznam o jeho dlouholeté, 37 let trvající věrné službě: *37 annos laudabiliter in choro Sancto Thomensi munere Organistae functus fuisset*. Přesné datum Brixidovy smrti neznáme, víme však, že zemřel před 13. květnem roku 1772 – v ten den jej totiž následoval na věčnost jedenačtyřicetiletý Hackenwälder. Jako příčinu jeho úmrtí uvádějí dochovaná nekrologia tuberkulózu.⁸⁸

Hudebniny pořízené Anselmem Hackenwälderem pro kůr kostela sv. Tomáše

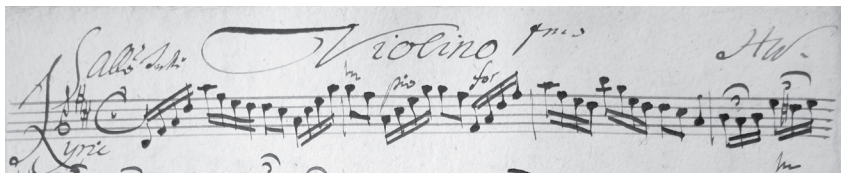
O přiřazení jednotlivých rukopisných hudebnin z augustiniánské hudební sbírky k jednotlivým ředitelům kůru se jako první pokusil roku 1943 Bohumír Štědroň, který zkoumal sbírku v době, kdy se ještě nacházela v místnosti pod kůrem klášterního kostela Nanebevzetí P. Marie na Starém Brně. Řídil se přitom časovým zařazením funkčních období jemu známých augustiniánských chorregentů a také životními daty skladatelů, jejichž díla byla pro kůr postupně pořizována. Rozhodujícím poznávacím znakem pro identifikaci jednotlivých chorregentů se pro Štědroně staly jejich podpisy či značky, vyskytující se vždy v pravé dolní části titulních listů na přebalech hudebnin. Zatímco u Hackenwälderových nástupců počínaje Pavlem Markem se mu identifikace zdařila, samotného Hackenwäldera a jeho přímého nástupce Petra Kopřivu (ředitele kůru v letech 1772–1778) se mu identifikovat nepodařilo. Je tedy jisté, že Štědroň měl k dispozici pouze hudebniny, nikoli však inventáře hudebnin z let 1771 a 1772 či jiné písemné prameny

⁸⁷ Ibid., fol. 102r (dva sňatky, 1770 a 1771), fol. 161 (křest, 1768), fol. 167r (čtyři konverze, 1769–1771), fol. 191r (pět pohřbů: 1765–1766 a 1771).

⁸⁸ Nekrologia uvádějí doslova: „in phtysi pie obiit“. Phtisis, starší latinské označení pro tuberkulózu, má starší český ekvivalent „úbyť“. Martin Vokurka, Jan Hugo, *Praktický slovník medicíny* (Praha: Maxdorf, 2004).

nehudební povahy, podle jejichž rukopisu by snadno identifikoval jak titulní listy psané Hackenwälderem, tak i Kopřivou.

Ve výsledku tedy Štědroň nepřihradil k Hackenwälderovi jím pořízené hudebniny nadepsané jeho rukopisem, opatřené poznámkou *Chori S. Thomensis* a především značkou HW, která se nevyskytuje jen na titulních listech, ale mnohdy i v záhlaví partu prvních houslí a rovněž v záhlaví partu číslovaného basu určeného pro varhany.



Obr. 6 Značka HW v záhlaví partu prvních houslí. Anonymus, *Litaniae de B.V.M.* ODH MZM, sign. A20.417.

Bohumír Štědroň se naopak přikláněl k tomu, přiřadit značku HW Hackenwälderovu předchůdci ve funkci chorregenta, Josefu Havránkovi, který však zemřel již v roce 1718, a nemohl proto obstarat hudebniny skladatelů žijících kolem poloviny 18. století. Bohumír Štědroň proto ponechal otázku, komu patří značka HW, prozatím nezodpovězenou:

Na některých hudebninách se vyskytuje sice zkratka HW, ale skladby, na nichž ji nacházíme, jsou od skladatelů Novotného, Sedláčka, Wrastila, Albrechtsbergra, Weigertha, kteří patří dokonce již století 19. Tuto zkratku, již vidíme na titulním listu hudebních skladeb za označením majetníka hudebnin, tj. svatotomášského kůru (*Chori Sancto Thomensis*), nemůžeme přisoudit ani P. Anselmu Hackenwälderovi (+1772), dalšímu řediteli kůru u sv. Tomáše. Jemu svědčí nejpravděpodobněji zkratka AH, jež zároveň je rozdílná i v písmu se šifrou HW. Vyskytuje se na skladbách skladatelů žijících v době Hackenwälderova života, na příklad na symfonii Joh. Ad. Hasseho (1699–1783), nebo na skladbách varhaníka u sv. Tomáše v Brně Jana Brixidesa, jenž působil za Hackenwäldrova ředitelství kůru kol. 1756. Zkratka HW jest tedy šifrou některého blíže neznámého opisovače pro svatotomášský kůr.⁸⁹

⁸⁹ Bohumír Štědroň, „Hudební sbírka augustiniánů na Starém Brně,“ *Věstník České akademie věd a umění* 52, no. 1 (1943): 3–4. Tato hypotéza neobstojí vzhledem k faktu, že na titulní listy hudebnin určených pro kůr se nikdy nepodepisovali opisovači, kterými byli fundatisté, nýbrž pouze ředitel kůru či jeho zástupce.

Co se týče hudebnin označených dle Bohumíra Štědroň monogramem AH či označených přímo Hackenwälderovým jménem, zmiňuje v této souvislosti *Symphonii in D* Johanna Adolpha Hasseho, kde se na titulním listu skutečně nachází iniciála AHW⁹⁰ a dále skladby Johanna Brixida, které však blíže nespecifikoval. Patrně měl na mysli Brixidovu skladbu *Veni sancte Spiritus*, na jejíž titulní list se Anselm Hackenwälder podepsal celým jménem, a případně i další, dnes nedochované skladby, které Štědroň mohl mít v roce 1943 ještě k dispozici.

Bohumír Štědroň však v případě těchto výše jmenovaných hudebnin přehlédl fakt, že nenesou na titulních listech označení *Chori S. Thomensis* a že tedy nebyly opsány pro provozování na svatotomášském kůru. Do této skupiny hudebnin tedy náleží také opis anonymní skladby *Salve Regina*, jejíž přebal tvoří papír s nalinkovanými notovými osnovami (což je v rámci souboru augustiniánských hudebnin z tohoto období výjimečné). Hackenwälder si hudebninu označil na titulním listu uprostřed ozdobně vyvedenou značkou AHW, pod kterou připsal letopočet 1758. Na levé části, kde obvykle bývá napsáno jméno autora skladby, napsal pouze poznámku *di Roma*. Bohumír Štědroň kupodivu s Hackenwälderem nespojil ani opis Zuccariho houslového koncertu z roku 1748.⁹¹ Patrně se tak stalo proto, že Hackenwälderův ozdobný rukopis na titulním listu pro něj není úplně typický, a také proto, že budoucí augustinián tehdy ještě nenosil řádové jméno Anselm a na titulní list proto napsal iniciály svého křestního jména W. J.; navíc v tak velké vzdálenosti od sebe, že nejsou na první pohled identifikovatelné. Další hudebninou, kterou Bohumír Štědroň nepřidal k Hackenwälderovi, protože je označena značkou HW (ale nikoli přípisem *Chori Sancto Thomensis*), je opis *Symphonie in D* od Antona Filse. Značka HW je vepsána vprostřed titulního listu.⁹²

Ačkoli na titulních listech jmenovaných hudebnin chybí typická vlastnická poznámka *ex rebus* či *ex musicalibus*, je možné, že šlo o opisy z Hackenwälderovy osobní sbírky. V rámci augustiniánské hudební sbírky je zatím známo celkem pět těchto svrchu jmenovaných hudebnin:⁹³

⁹⁰ V ODH MZM se pod sign. A21.020 v současné době nachází pouze přebal s titulním listem, zatímco samotná hudebnina je nezvěstná.

⁹¹ Ve své studii z roku 1943 (srov. pozn. 9) navíc tuto hudebninu vůbec nezmiňuje; je tedy otázkou, zda ji při svém výzkumu na Starém Brně měl k dispozici.

⁹² ODH MZM, sign. A 20.757.

⁹³ Není vyloučeno, že Bohumír Štědroň měl při svém výzkumu v klášteře koncem 30. a počátkem 40. let 20. století k dispozici i další hudebniny, které se při stěhování sbírky do ODH MZM roku 1950 mohly ztratit. Další, zatím neidentifikované hudebniny, se v současné době mohou nacházet rozptýleny v jiných sbírkách.

Tabulka 1 Hudebniny ze soukromé sbírky(?) Anselma Hackenwäldera bez vlastnického přípisu *Chori Sancto Thomensis* na titulních listech.

Autor skladby	Název skladby	Označení na titulním listu a datace	Místo uložení a signatura
Anonymus	<i>Salve Regina</i>	AHW (1758)	ODH MZM, A20.501
Brixides, Johann	<i>Veni Sancte Spiritus</i>	<i>P. Anselmi Hackenwaelder</i> (1. 4. 1755)	ODH MZM, A33.841
Fils, Anton	<i>Symphonia in D</i>	HW	ODH MZM, A20.757
Hasse, Johann Adolph	<i>Symphonia in D</i>	AHW	ODH MZM, A21.020
Zuccari, Carlo	<i>Concerto ex Es</i>	<i>W. J. D. Hackenwaelder</i> (12. 5. 1748)	ODH MZM, A20.383

Mnohem rozsáhlejší soubor však tvoří hudebniny opatřené jak značkou HW (s výjimkou *Requiem* od Johanna Brixida a několika dalších hudebnin), tak i vlastnickou poznámkou *Chori Sancto Thomensis*, a s titulními listy nadepsanými Hackenwälderovým rukopisem. Jejich aktuální počet je 111, avšak není vyloučeno, že se během budoucího výzkumu augustiniánských hudebnin objeví další. Celkem 108 těchto hudebnin je součástí hudební sbírky brněnského kláštera augustiniánů eremitů uložené v ODH MZM. Tři hudebniny pocházejí původně z téže sbírky, v současné době jsou však uloženy v Archivu Cecilské hudební jednoty v Ústí nad Orlicí.

Hackenwälderem pořízený repertoár pro svatotomášský kůr s výše uvedenými znaky na titulních listech tvoří pouze liturgické skladby. Největší část z tohoto souboru hudebnin tvoří loreťanské litanie (67). Druhý největší počet hudebnin zahrnují kompletní mešní ordinária (16), offertoria (9 skladeb), dále skladby nadepsané jako moteta (7) a nešpory (4 skladby). Zbylých osm hudebnin zahrnuje Brixidovo *Requiem*, jednu sólovou árii, antifonu *Ave Regina* (jedna hudebnina obsahující tři skladby na stejný text), antifonu *Regina coeli* (jedna hudebnina obsahující čtyři skladby), *Te Deum, Credo*, část mešního ordinária (*Sanctus* & *cetera*) a dílo nadepsané jako *Terzetto*.

Porovnáme-li tyto počty s přírůstky, které ve svém inventáři z 30. srpna 1771 uvedl sám Hackenwälder (srov. obr. 9), musíme konstatovat, že se jedná pouze o zlomek původního počtu jeho akvizic pro svatotomášský kůr.

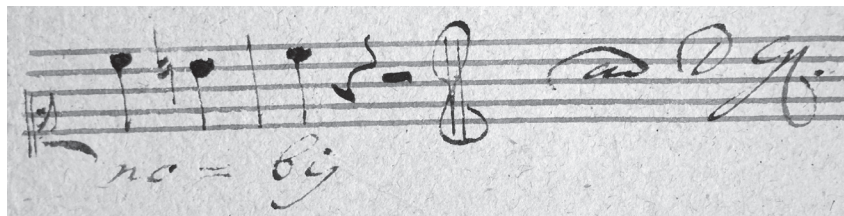
Některé hudebniny jsou datovány opisovači, kteří uvedli rok opisu nebo v některých případech i přesné datum. Většinou datace chybí a období vzniku opisu tak přibližně určil Jiří Sehnal při katalogizaci sbírky.

Nejhojněji zastoupenými autory jsou Schmidt (8 skladeb), Wrastil (8 skladeb), dále píarista Kalous (6 skladeb), po něm Sedláček (5 skladeb) a Schubert (5 skladeb). Čtyřmi skladbami je zastoupen Scheibl a třemi skladatelé Carl, Neu-

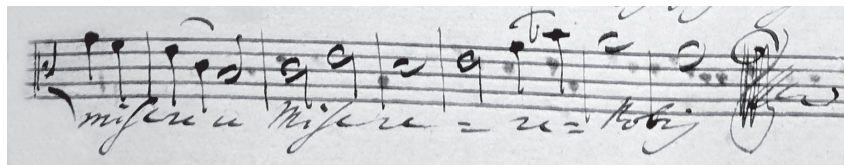
mann a Sonnleithner. Anonymní díla se vyskytují v počtu 33 a většina z tohoto počtu (27) jsou loretánské litanie (viz tabulku 2).

Hackenwälderův soubor anonymních litaní

Ze souboru dnes dochovaných hudebnin pořízených Anselmem Hackenwälderem pro svatotomášský kůr zasluhují zvláštní pozornost anonymní loretánské litanie. Na rozdíl od ostatních hudebnin totiž na vokálních a instrumentálních partech těchto skladeb nenacházíme žádná jména opisovačů z řad augustiniánských fundatistů. Proto hudebniny nelze ani přesněji datovat, neboť údaje, které o sobě fundatisté obvykle zanechávali na opisech (kromě jména i název gymnaziálního ročníku, který v době opisování dané hudebniny studovali), nemůžeme konfrontovat s údaji z jiných, nehudebních pramenů. Z prvotního srovnání rukopisů na partech těchto anonymních litaní vychází najevo, že většinu z těchto partů s velkou pravděpodobností psala stejná ruka a odvažujeme se tvrdit, že to nejspíše byla ruka Hackenwälderova. Budoucí rozsáhlejší výzkum prokáže, zda opakující se znaky této písarské ruky, které se objevují tu a tam i na dalších hudebninách spolu s rukopisy opisujících fundatistů, byly skutečně typické pro Anselma Hackenwäldera. Patrně nejmarkantnějším z těchto znaků je zkratka *Ad D. Gl.* (Ad Dei Gloriam) na konci jednotlivých partů. Vodítkem by také mohla být typická zakončení posledních taktů jednotlivých partů, která se ale vyskytují ve více variantách.



Obr. 7 Zkratka *Ad D. Gl.* na konci partu opsaného pravděpodobně Anselmem Hackenwälderem. Anonymus, *Litaniae in C*, part *Canto*. ODH MZM, sign. A20.416.



Obr. 8 Jedna z variant zakončení posledního taktu skladby v opisech hudebnin pořízených pravděpodobně Anselmem Hackenwälderem. Anonymus, *Litaniae ex C*, part *Alto*. ODH MZM, sign. A20.420.

Tabulka 2 Hudebniny pořízené Anselmem Hackenwälderem v letech 1754–1772 pro kůr klášterního kostela sv. Tomáše v Brně.⁹⁴

Autor	Název	Uložení a sign.
Anonymus	<i>Ave Regina III: Virgini & Coelorum Domine Sacrata</i>	ODH MZM, A20.396
Anonymus	<i>Litaniae B. V. M. auxiliatrici Christianorum dicatae</i>	ODH MZM, A20.419
Anonymus	<i>Litaniae B. V. Mariae</i>	ODH MZM, A20.429
Anonymus	<i>Litaniae B. V. M. Purificantis</i>	ODH MZM, A20.445
Anonymus	<i>Litaniae B. V. M. Visitantis</i>	ODH MZM, A20.432
Anonymus	<i>Litaniae de B. V. M.</i>	ODH MZM, A20.417
Anonymus	<i>Litaniae B. V. M. de bono consilio</i>	ODH MZM, A20.640
Anonymus	<i>Litaniae ex C</i>	ODH MZM, A20.420
Anonymus	<i>Litaniae honori B. V. Mariae in coelos assumptae dicatae</i>	ODH MZM, A20.447
Anonymus	<i>Litaniae in B. Salus infirmorum</i>	ODH MZM, A20.959
Anonymus	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A20.416
Anonymus	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A20.421
Anonymus	<i>Litaniae in C. Dicatae Reginae Sanctorum Omnium</i>	ODH MZM, A20.446
Anonymus	<i>Litaniae in C Janua Coeli</i>	ODH MZM, A20.413
Anonymus	<i>Litaniae in C Mater Divinae Gratiae</i>	ODH MZM, A20.427
Anonymus	<i>Litaniae in C Matris Amabilis</i>	ODH MZM, A20.423
Anonymus	<i>Litaniae in C moli</i>	ODH MZM, A20.412
Anonymus	<i>Litaniae in C Reginae Angelorum</i>	ODH MZM, A20.960
Anonymus	<i>Litaniae in D B. V. M. Praesentationis</i>	ODH MZM, A20.438
Anonymus	<i>Litaniae in D. B. V. M. Purificantis</i>	ODH MZM, A20.424
Anonymus	<i>Litaniae in D. Regina Angelorum</i>	ODH MZM, A20.443
Anonymus	<i>Litaniae in Dis</i>	ODH MZM, A20.431
Anonymus	<i>Litaniae in Dis B. V. Mariae</i>	ODH MZM, A20.428
Anonymus	<i>Litaniae in Dis Matris Creatoris</i>	ODH MZM, A20.961
Anonymus	<i>Litaniae in F</i>	ODH MZM, A20.426
Anonymus	<i>Litaniae in F B. V. M. Expectationis</i>	ODH MZM, A20.433
Anonymus	[<i>Litaniae Lauretanae</i>]	ODH MZM, A20.124
Anonymus	<i>Litaniae Lauretanae Consolatrix Afflictorum</i>	ODH MZM, A20.448
Anonymus	<i>Missa</i>	ODH MZM, A20.971
Anonymus	<i>Motteto ex C da ogni Solennitate</i>	ODH MZM, A20.477

⁹⁴ U hudebnin uložených ve sbírkách ODH MZM jsou jména skladatelů i názvy skladeb ponechány ve tvaru, v jakém je Jiří Sehnal vepsal na záhlaví katalogizačních lístků v katalogu augustiniánské sbírky.

Autor	Název	Uložení a sign.
Anonymus	<i>Motetto ex C De SS Nomine Jesu / De Resurrectione aut quocuncque Festo</i>	ODH MZM, A20.481
Anonymus	<i>Motteto Da Solennita principale</i>	ODH MZM, A20.480
Anonymus	<i>Motetto Pro Festi B. Verginis</i>	ODH MZM, A20.478
Bach	<i>Offertorium</i>	ODH MZM, A20.714
Bertoni, Ferdinando	<i>Aria</i>	ODH MZM, A20.716
Brixì	<i>Litaniae in D</i>	ODH MZM, A18.471
Brixì	<i>Litaniae Breves Reginae Phophetarum</i>	ODH MZM, A18.470
Brixides, Johann	<i>Requiem</i>	ODH MZM, A33.840
Carl	<i>Missa</i>	ODH MZM, A20.736
Carl	<i>Offertorium de Resurrectione</i>	ODH MZM, A20.736
Carl	<i>Vesperae de B. V. Maria</i>	ACHJ UO, 211-1520
Carolus a S. Romano	<i>Offertorium in C de Communi Sanctorum Confessorum Doctorum</i>	ODH MZM, A20.738
Grasel	<i>Litaniae in C B.V. Mariae de Consolatione</i>	ODH MZM, A18.837
Grasl [Laurentius]	<i>Mottetto II</i>	ODH MZM, A20.770
Gravani, Peregrino	<i>Litaniae</i>	ODH MZM, A18.844
Kravani [Gravani], Peregrino	<i>Motteto de Martyre (Corona de lapide praetioso)</i>	ODH MZM, A20.771
Hartwig Wienna	<i>Te Deum laudamus</i>	ODH MZM, A21.019
Haydn, Johann Michael	<i>Missa S. Guilielmi</i>	ODH MZM, A20.798
Ivanschicz, Amandus	<i>Litaniae in C sub Titulo Sancta Trinitas Unus Deus</i>	ODH MZM, A20.812
Ivanschicz, Amandus	<i>Litaniae longiores</i>	ODH MZM, A19.172
Josephus à S. Elisabetha	<i>Credo</i>	ODH MZM, A20.817
Josephus à S. Elisabetha	<i>Sanctus & caetera</i>	ODH MZM, A20.818
Kalous, Václav	<i>Litaniae ex A</i>	ODH MZM, A19.908
Kalous, Václav	<i>Litaniae ex D</i>	ODH MZM, A19.905
Kalous, Václav	<i>Missa B. V. M. Annuntiatae</i>	ODH MZM, A19.937
Kalous, Václav	<i>Missa ex G Mediocris</i>	ODH MZM, A19.935
Kalous, Václav	<i>Offertorium in C de queiunque Sancto Item p Feria 2da Resurrectionis v pro Dominica in Albis (Angelus Domini descendit / Deus Sanctorum candor)</i>	ODH MZM, A19.919
Kalous, Šimon Václav	<i>Regina Coeli 4</i>	ODH MZM, A20.898
Kohout	<i>Litaniae Solennes</i>	ODH MZM, A19.264
Krottendorfer, [Joseph]	<i>[Missa in C]</i>	ODH MZM, A35.906
Müller	<i>Litaniae B. V. M. Patrocinii</i>	ODH MZM, A19.430
Neumann, Anton	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A19.585
Neumann, Anton	<i>Litaniae in C Matri Christi dicatae</i>	ODH MZM, A20.853

Autor	Název	Uložení a sign.
Neumann, Anton	<i>Litaniae in F</i>	ODH MZM, A19.586
Oehlschlägel, Jan Lohelius	<i>Motteto</i>	ODH MZM, A20.829
Oehlschlägel, Jan Lohelius	<i>Terzetto</i>	ODH MZM, A19.336
Pichler, Patritius	<i>Litaniae Virginis Dolorosae</i>	ODH MZM, A19.660
Reutter [Georg]	<i>Missa Matura S. P. Augustini</i>	ODH MZM, A19.745
Reutter [Georg]	<i>Missa Solemnis ex C S. M. Monicae</i>	ODH MZM, A19.744
Sedláček [Jan]	<i>Missa Brevis ex C</i>	ODH MZM, A19.858
Sedláček [Jan Ant.]	<i>Offertorium de Dedicazione</i>	ODH MZM, A19.864
Sedláček [Jan Ant.]	<i>Offertorium Dominicae Septuagesimae</i>	ODH MZM, A19.862
Sedláček [Jan]	<i>Offertorium Pastorale</i>	ODH MZM, A19.861
Sedlaczek	<i>Vesperae de Confessoribus</i>	ACHJ UO, 197-1596
Scheibl, Johann Adam	<i>Litaniae</i>	ODH MZM, A20.044
Scheibl, [Johann Adam]	<i>Litaniae</i>	ODH MZM, A20.048
Scheibl, [Johann Adam]	<i>Litaniae in A dur</i>	ODH MZM, A20.050
Scheibl, Johann Adam	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A20.046
Schenk, Aegidius	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A20.056
Schenk, Aegidius	<i>Litaniae Reginae Virginum</i>	ODH MZM, A20.057
Schlibner	<i>Litaniae</i>	ODH MZM, A20.070
Schmidt	[<i>Litaniae Breviores in Dis</i>], srov. Wrastil: <i>Litaniae Breviores in Dis</i>	ODH MZM, A20.704
Schmidt	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A20.076
Schmidt	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A20.081
Schmidt	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A20.082
Schmidt	<i>Litaniae in C</i>	ODH MZM, A20.084
Schmidt	<i>Litaniae Breves in C</i>	ODH MZM, A20.078
Schmidt	<i>Lyvaniae Lauretanae</i>	ODH MZM, A20.083
Schmidt	<i>Missa Solemnis</i>	ODH MZM, A20.088
Schubert	<i>Litaniae</i>	ODH MZM, A20.130
Schubert	<i>Litaniae B. V. M. in B</i>	ODH MZM, A33.857
Schubert	<i>Litaniae Breves in C</i>	ODH MZM, A20.129
Schubert	<i>Litaniae Berves in D</i>	ODH MZM, A20.128
Schubert	<i>Litaniae Lauretanae Refugium peccatorum</i>	ODH MZM, A20.126
Sonnleithner [Christoph von]	<i>Missa</i>	ODH MZM, A20.903
Sonnleithner [Christoph von]	<i>Offertorium</i>	ODH MZM, A20.904
Sonnleithner Christoph von	<i>Offertorium</i>	ODH MZM, A19.971
Strasser	<i>Missa S. Joannis Sahagenntini</i>	ODH MZM, A20.015

Autor	Název	Uložení a sign.
Tůma, František Ignác Antonín	<i>Litaniae Reginae</i>	ODH MZM, A20.181
Tůma, František Ignác	<i>Litaniae Vas Spirituale</i>	ODH MZM, A20.182
Weigerth	<i>Missa brevis</i>	ODH MZM, A20.231
Wiesner, Josephus	<i>Litaniae in D</i>	ODH MZM, A20.244
Wrastil	<i>Litaniae Breviores in Dis</i>	ODH MZM, A20.704
Wrastil, Florian	<i>Litaniae in A mol.</i>	ODH MZM, A20.303
Wrastil, Florian	<i>Litaniae ex B</i>	ODH MZM, A20.301
Wrastil, Florian	<i>Litaniae BVM ex Es</i>	ODH MZM, A20.302
Wrastil, Florian	<i>Missa brevior</i>	ODH MZM, A20.305
Wrastil, Florian	<i>Missa ex C S. Guilielmi</i>	ODH MZM, A20.306
Wrastil, Florian	<i>Vesperae de B. V. M.</i>	ODH MZM, A20.307
Wrastil, Floriano	<i>Vesperae de B. V. M. & de Confessore</i>	ACHJ UO, 207-1614
Zimmermann, Anton	<i>Missa S. Caeciliae</i>	ODH MZM, A20.371

Závěr

Z dosavadního výzkumu vyplývá, že význam Anselma Hackenwäldera pro dějiny hudebního provozu v augustiniánském kostele sv. Tomáše v Brně je nesporný a dosud nebyl plně doceněn. Vzhledem k faktu, že z augustiniánské hudební sbírky se dodnes dochovaly především hudebniny opsané až po roce 1750, představuje Hackenwälder prvního ze tří klíčových spoluvůrců repertoáru figurální hudby v tomto konventu před josefinskými reformami (navázali na něj Petrus Kopřiva a Pavel Marek). I když je Hackenwälderova skutečná role v hudebním i společenském životě Brna mezi léty 1750–1772 stále předmětem výzkumu, je již nyní patrné, že tento augustinián představuje jeho nepostradatelnou součást. Stejně tak vychází z dosavadních poznatků najevo, že se nejen augustinián Anselm Hackenwälder, ale celá rodina Hackenwälderů ze Svitav zapsala do hudebních dějin Moravy a zaslouží si důkladnější pozornost ze strany muzikologů i historiků.

Literatura

- Berkovec, Jiří. „Pater Jeronym, regenschori u sv. Tomáše v Brně.“ *Opus Musicum* 1, no. 10 (1969): 299–303.
- Berkovec, Jiří. Česká pastorely. Praha: Editio Supraphon, 1987.
- Bombera, Jan. „Pěvecký seminář v Kroměříži.“ *Studie Muzea Kroměřížska* '89 (1989): 52–73.

Černušák, Gracian, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček. *Československý hudební slovník osob a institucí. Sv. 1 A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.

Čikejz, Radoslav a Vladimír Velešík. *Kronika města Svitavy*. Svitavy: Město Svitavy – Městské muzeum a galerie ve Svitavách, 2006.

Fukač, Jiří, Jiří Vysloužil, Petr Macek. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Editio Supraphon, 1997.

Koch, Klaus Peter. „Hacker (Hackenwälder).“ In *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien, Bd. 1: A–L*. München: Sudetendeutsches Musikinstitut – Langen Müller (2000): 494.

Koláčný, Ondřej. „Carlo Zuccari: Houslový koncert ex Es (1748).“ Bakalářská diplomová práce, FF MU, Brno, 2012.

Lick, Carl. *Zur Geschichte der Stadt Zwittau und ihrer Umgebung*. Zwittau: vlastním nákladem, 1910.

Macurová, Zuzana. „Kapitoly z mecenátu Matouše Pertschera, představeného brněnského augustiniánského kláštera (1740–1777).“ Magisterská diplomová práce, FF MU, Brno, 2009.

Sehnal, Jiří. „Die Bläserharmonie des Augustinerklosters in Altbrunn.“ *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* (dále jen *SPFFBU*), H 8 (1973): 125–143.

Sehnal, Jiří. „Das Musikrepertoire der Altbrunner Fundation unter Cyril Napp (1816–1818).“ *SPFFBU*, H 15 (1980): 63–78.

Sehnal, Jiří. „Hudba u brněnských augustiniánů v 18. století.“ *Hudební věda* 20, no. 3 (1983): 228–240.

Sehnal, Jiří. *Hudba v olomoucké katedrále v 17. a 18. století*. Brno: Moravské muzeum v Brně, 1988.

Sehnal, Jiří. „Hudba v minulosti.“ In: *Vlastivěda moravská. Moravskotřebovsko – Svitavsko*, ed. Vladimír Nekuda, 427. Brno: MVS v Brně – Města Moravská Třebová a Svitavy, 2002.

Sehnal, Jiří, a Jiří Vysloužil. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2001.

Sehnal, Jiří. „Varhanici a varhanní hra na Moravě v 17. a 18. století.“ *Hudební věda* 19, no. 1 (1982): 21–48.

Spáčilová, Jana. *Hudba na dvoře olomouckého biskupa Schrattenbacha*. Olomouc: Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2018.

Štědroň, Bohumír. „Hudební sbírka augustiniánů na Starém Brně.“ *Věstník České akademie věd a umění* 52, no. 1 (1943): 1–29.

Trojan, Jan. *Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17.–19. století*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000.

Veselá, Irena a Pavel Žůrek. *Ne oči, ale mysl k Bohu. Maurus Haberhauer a hudební kultura benediktinského kláštera v Rajhradě v 18. století*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019.

Vokurka, Martin a Jan Hugo. *Praktický slovník medicíny*. Praha: Maxdorf, 2004.

Vrbka, Anton. *Klosterbruck und seine Schicksale im Laufe der Jahrhunderte*. Znaim: Fournier & Haberler – Karl Vornemann, 1898.

Žůrek, Pavel. „Zapomenutý brněnský skladatel Jan Brixides.“ *Opus musicum* 37, no. 5 (2005): 41–46.

P. Anselm Hackenwälder (1730–1772) – Augustinian and Regenschori at St. Thomas in Brno and His Svitavy Roots

Abstract

The study deals with a hitherto little-known personality who shaped Brno musical life in the 1750s and 1760s. Wenzel Joseph Hackenwälder grew up in the environment of a cantorial family active in Svitavy from the beginning of the 18th century, where he probably received his basic musical education. He received further general and musical education from the Piarists in Litomyšl and the Jesuits in Olomouc. After joining the Augustinian Order of Eremites in Brno and being ordained a priest (1755), he became the director of the choir as P. Anselm, a position he held for the next 17 years until his untimely death. The paper summarises previously unpublished facts about Hackenwälder's origins and family background. It also discusses his extensive acquisition activities for the music collection of the St. Thomas' Convent Choir, for which he himself acquired many copies of works by composers known and performed at the time, as well as a number of anonymous works. In accordance with the specific form of devotion of the Brno Augustinians, focused on reverence for the image of St. Mary and St. Thomas, these are mainly musical settings of the Loreto litanies. Hackenwälder's personal music collection includes a unique copy of a violin concerto by Carlo Zuccari, made in 1748.

P. Anselm Hackenwälder (1730–1772) – augustinián a regenschori u sv. Tomáše v Brně a jeho svitavské kořeny

Abstrakt

Studie pojednává o dosud málo známé osobnosti, která v 50. a 60. letech 18. století spoluvytvářela hudební život Brna. Wenzel Joseph Hackenwälder vyrostl v prostředí kantorské rodiny působící ve Svitavách od počátku 18. století, kde pravděpodobně získal základní hudební vzdělání. Dalšího všeobecného i hudebního vzdělání se mu dostalo u piaristů v Litomyšli a u jezuitů v Olomouci. Po vstupu do řádu augustiniánů eremitů v Brně a kněžském svěcení (1755) se již jako P. Anselm stal ředitelem kůru, kterým zůstal dalších 17 let až do své předčasné smrti. Příspěvek shrnuje dosud nepublikovaná fakta o Hackenwälderově původu a rodinném zázemí a dále mapuje jeho rozsáhlou akviziční činnost pro hudební sbírku klášterního kůru u sv. Tomáše, do které sám pořídil řadu opisů děl tehdy známých a hraných skladatelů a též množství děl anonymních. V souladu se specifickou formou zbožnosti brněnských augustiniánů, zaměřenou na úctu k obrazu P. Marie Svatotomské, se jedná především o zhudebněné loretánské

litanie. Z Hackenwälderovy osobní hudební sbírky pochází mimo jiné unikátní opis houslového koncertu (Concerto ex Es) Carla Zuccariho, pořízený roku 1748.

Keywords

Moravia; Brno; Svitavy; 18th century; Augustinians; music collections; Loreto litanies; liturgical music; choir directors; cantors; Anselm Hackenwälder; Wenzel Joseph Hackenwälder; Joseph Puschmann; Pavel Marek; Carlo Zuccari

Klíčová slova

Morava; Brno; Svitavy; 18. století; augustiniáni; hudební sbírky; loretánské litanie; liturgická hudba; ředitelé kůru; kantoři; Anselm Hackenwälder; Wenzel Joseph Hackenwälder; Joseph Puschmann; Pavel Marek; Carlo Zuccari

Studie vznikla v rámci Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace – Moravská zemská knihovna v Brně.

Irena Veselá

Moravská zemská knihovna, Hudební oddělení

irena.vesela@volny.cz